

sen. Makulátlan maradt az énekítés kiegyenlített szépsége, ám a hang végtelen fájdalommal, aggodalommal telt meg, a jelenet – nincs rá jobb szó – nyomban megelevenedett. Maestro Bruson legjobb tanítványa Kátai Natasa volt, aki hatalmas puha hangon, fölényes technikával énekelte Matildot. Arnoldot egy köpcös, izgága, kedélytelen, dauerolt hajú férfi szólaltatta meg. José Sempere arcán alig tükröződött érzélem, a nagy tapsok után el sem mosolyodott. A hang magvas és fényes, magassága üzembiztos. Bár nem igéző, de kiművelt. „*In questo dolce asilo qual silenzio!*” – „*Ezen az édes menedékhelyen milyen csönd van!*” – énekli Arnoldként pianóban, és megpróbál ellágyulni. Varázsolni nem tud, de pontosan érzi, milyen hatást kellene elérnie. Ne becsüljük le derekas teljesítményét, a hoz-

zá hasonló énekesek nélkül ma nem vagy csak nagy kompromisszumokkal lehetne előadni a *Tell Vilmost*, *A puritánokat* és még egy sor *bel canto* operát, amelynek tenor szólama extrém módon magas.

Rossini drámai operája hepienddel zárul, ami egyébként ebben a korban még nem ritkaság, többek között *Az alvajáró*, *A puritánok*, részben a *Mózes* is jó véget ér. A tragédia csak később lett elengedhetetlen követelménye az olasz drámai operának. (*Nota bene*: Puccini töri meg a hagyományt *A Nyugat lányában* Amerika kedvéért, a *Turandotban* pedig isten tudja miért.) Az előadás forró hangulatban ért véget. A publikum lelkesedése a vezénylő Marco Balderit annyira meghatotta, hogy az egész nagy finálét megismételtette. Az előadók mosolyogva követték pálcáját, így köszönve meg a publikum lelkes ünneplését. Az újrázás nemes hagyománykövető gesztus volt, hisz abban a korban gyakran előfordult a bravúr után az ismétlés.

Tavaly elfogytak azok a szerzők, akiket Miskolcon a siker és a megvalósíthatóság reményében Bartók mellé lehetne tenni. Jó ötlet volt, hogy ezúttal nem egy, hanem három nevet és egy korszakot párosítottak vele. Gondolom, megtetszett a megoldás, hisz jövőre Bartók + verizmust terveznek, természetesen Mascagnival és Leoncavallóval, de talán nem csak a *Parasztbecsülettel* és a *Bajazzókkal*. És remélhetőleg egyéb szerzőkkel is. Jó lenne, ha megtalálnák a népszerűség, a művészi érdekesség és a magas színvonal egyensúlyát. A hagyomány megőrzésének jegyében, de az újat keresés igényével.

K I S V Á R D A

N Á N A Y I S T V Á N

Határon túli jók

Először meglepődtem, aztán bosszankodtam, végül örültem, amikor e cikke készülvén rádöbentem: az idei kisvárdai fesztivál legjelentősebb, legtöbb vitát kiváltó előadásairól (mindenekelőtt a beregszászi Tótekről, a kolozsvári Woyzeckről, a sepsiszentgyörgyi Othellóról és az újívidéki Médeia-körökről) a SZÍNHÁZ már beszámolt. Örültem, mert ez azt jelenti, hogy a határon túl születő előadások legjobbjai már nemcsak egyetlen fesztivál alkalmából láthatóak, azaz egyre inkább beépülnek a hazai magyar színházi kultúrába; bosszankodtam, hisz nem sok értelme van ismét elemezni őket, viszont lehetetlen, hogy egyáltalán ne szóljunk róluk. A dilemma végül is nem fontos, ugyanis a tizenhetedik találkozó színvonalát nem csupán az a néhány színpadi alkotás határozta meg, amely jogosan vagy a divatos trendek alapján a szakmai figyelem középpontjába került.

Igen elgondolkodtató, hogy azt a négy produkciót, amelynek rendezőit a kortárs színházi alkotók legjobbjai között jegyzik, a zsűri (Bagossy László, Csoma Judit, Dömötör Adrienne, Duró Győző és Gázó György) a töméntelen mennyiségű díjból csupán néhányra (s nem is mindig a legrangosabbakra) tartotta érdemesnek. Ennyire érzéketlenek lettek volna? Vagy Vidnyánszky Attila, Bocsárdi László, Tompa Gábor és Mihai Măniuțiu – kétségtelenül nem a realista színház kánonját követő – rendezői világa ennyire idegennek bizonyult volna számukra? Avagy ezek az előadások a fesztiválon kevésbé sikerültek?

Nyilván az egyiknél ez, a másiknál az a feltevés állja meg inkább a helyét. Vidnyánszky Attila előadásait minden helyszínre képes adaptálni, talán az egyetlen, amely – már nem először – kifog rajta, a kisvárdai típusú „műház-színpad”.

A *Médeia-körök* nem túl eredeti, jéghideg rendezői kitaláció, amelyben állítólagos ógörög töredék szavak s különböző hangeffektusok szólnak Euripidész tragédiája helyett, s kínosan fantáziátlan moz-

gásra kényszerülnek a máskülönb tehetőségükről, kollektív jelenlétük erősségéről olyannyiszor – s most is – bizonyosságot tevő újívidéki színészek.

A kolozsvári *Woyzeckje* is kiszámított, a hatáselemeket tudatosan és pontosan adagoló előadás, amelyet nem is Kisvárdán, hanem a nyíregyházi színházban mutattak be, de a nagyszámú érdeklődő a stúdióterre komponált produkciót hagyományos, keretes színházi előadásként láthatta, tehát aki az első sorokban kapott helyet, az többé-kevésbé bekerült a játék vonzásába, aki hátrébb, az csak a forma kereteit regisztrálhatta magában. Ennél is bebizonyosodott, hogy a vetítés, a kínzás, a fegyelmezett tömegjelenetek, az örület különböző fokozatainak bemutatása mind sokkolhat, de igazán az a pillanat marad meg a néző emlékezetében, amikor Bogdán Zsolt (*Woyzeck*) és Dimény Áron (*Andres*) megáll, s az egymásra sem néző két férfi kétségbeesett, riadt, üzött tekintete rajtunk, nézőkön, mint egy láthatatlan körön keresztül összefonódik. (Azt csak mellékesen jegyzem meg: egymás után látva a *Woyzecket* és a POSZT-on a sepsiszentgyörgyi *Médeia*-ját, több mint feltűnő, hogy Măniuțiu a hatáskeltés azonos kliséivel dolgozik itt és ott.)

Bocsárdi László *Othelloja* jelentős mű, a radikálisan újragondolt dráma elképesztően erős képekben fogalmazódik meg, a szereplők közötti viszonyok új dimenziói bomlanak ki, de bizonyos rendezői és színészi megoldások lassan modorrá merevülnek, s a legtöbb színész olyan hangsúlyokkal és intonációval mondja az igencsak redukált szöveget, hogy a látvány és a dialógus egymás ellen dolgozik.

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy ha van is fenntartásom ezekkel az előadásokkal szemben, a maga nemében mindegyik nagy formátumú alkotás, s azt, hogy ennek egyértelmű visszajelzése elmaradt, szakmai félreértésnek tartom, amely egyaránt sugall hamis értékrendet kifelé, a közönségnek és a távol lévő színháziaknak, illetve befelé, a társulatok számára. Még akkor is, ha a jelenlevők többsége egységesen és egyértelműen azokat a produkciókat fogadta kedvezően, amelyek érzelmileg is megérintették nézőiket. S akkor is, ha a fesztivál többi előadásának zöme szintén igen jó színvonalú volt.

Természetesen Darvay Nagy Adrienne és Szűcs Katalin Ágnes válogatása bizonyos fokig – és jó értelemben – torzít, azaz a Kisvárdán látott előadások értékei nem feltétlenül jellemzik az adott színház egész évadbeli munkáját, mégis számos, a társulatokra vonatkozó, illetve szélesebb körben érvényesülő tendenciára engednek következtetni.

A fesztiválprogram gerincét a kortárs dráma alkotta: Nyikolaj Koljada, Janusz Glowacki, Roland Schimmelpfennig, David Harrower, Parti Nagy Lajos, Kiss Csaba, Salinger Richárd darabjait

mutatták be, de ha kicsit tágabban értelmezzük a „kortárs” kategóriát, akkor Örkény István, vagy ha a műfajhatárokat is kiszélesítjük, *A dzsungel könyve* és a *Tom Jones* alkotói is e körbe sorolhatók. Ez régebben távolról sem volt ilyen egyértelmű és minden régióra érvényes jelenség. A színházak zömmel olyan műveket választanak, melyeket Magyarországon már játszottak, de ez mit sem von le a vállalkozások értékéből, hisz egyetlen esetben sem szimpla utánjátszás vagy divatkövetés indokolta a döntést, hanem öntörvényű és sok esetben meghökkentően újszerű olvasa-

Koljada szerint a világ...

... elviselhetetlen. Legalábbis az, amelyben figurái élnek, vagy inkább vegetálnak. Egyesek közülük még csak kilépni akarnak e világból, miközben minduntalan hívják, megidézik a véget (Olga – *Murlin Murlo*), mások már a vég felé menetelnek, vagy halálba álmodják magukat (Rimma – *Mese a halott cárkisasszonyról*).

A *Murlin Murló*ban Nyikolaj Koljada még felcsillantja a menekülés, a véglény-állapotból való kilépés reményét. Nyitva hagyja, vagy inkább képzeletünkre bizza a lehetőséget: Alekszej, kezében bőrönddel, kilép-e abból a lepusztult közegből, amelybe már majdnem sikerült „beilleszkednie”. Feladja (nevetséges) írói álmait, elmegy, de nem a ház lakói által használt be- és kijáraton. Ő talán még eljuthat Moszkvába vagy Leningrádba, ahova – kissé csehovian – a többiek is vágynak.

A *Mesében* nincs hova menni: ez már a vég. Mint a Puskintól vett cím is utal rá, a mese a halott világról, benne a halott cárkisasszonyról szól, arról, hogyan vált halottá, reménytelenné, kiégetté, embertelenné. Élőhalottá. Pedig valamikor „cárkisasszony” volt, emberséges világban, talán szeretetben is élt. Mostanra már csak a szeretet hiánya maradt. Ez a hiány, „élteti” még Rimmát, illetve annak reménye, hogy a halálba vivő útján találkozik a szeretettel.

Koljada mindkét darabját láthattuk: a *Mesét* a komáromiaktól, Czajlik József rendezésében, a *Murlin Murlót* a Szabadkai Nép-színháztól, Hernyák György színrevitelében. Míg a komáromi

produkció tere és egész hangulata kicsit szürrealisztikus, a szabadkaié nagyon is realista volt.

A *Murlin Murlo* közönsége szinte benne ül az előadás terében. A szörnyű bezártság érzetét keltő alagsori nyomortanya hitelesen képezi le a dráma három szintjét. A szereplők mindennapi életének színhelye a konyha, amely egyben nappali is, és csupán egy függöny teremti meg az albérlő „intimitását”: az ágy fele az ő „há-lószobája”. A külvilág néhány ablakon keresztül érzékelhető: a mögöttük elhaladóknak azonban csupán a lábait lehet látni térdtől lefelé, valamint a pokoli ordináré hangfoszlányok utalnak arra, hol is lehetünk. A metafizikus tér is megjelenik Szilágyi Nándor díszletében. A félemelet magasságában elhelyezkedő szomszéd (öregasszony, Orosz anyácska, Isten) figyeli az alagsoriak életét. Egyszerre valóságos és elvont lény. Olga e félemeleti kuckó alatti sarokba áll, amikor látomásai vannak, ide menekül, amikor a véget sürgeti, vagy kétségbeesetten próbálja megfejtetni, miért fordult el tőle Isten. Az előbbi két világ lepusztult, kiüresedett, alkoholbűzös, nincs belőle menekvés, de Koljada szerint a harmadik szint sem tud megváltást nyújtani.

Nagyszerű alakításokat láthattunk a szabadkai előadásban; külön ki kell emelnem Pesitz Mónika minden rezdülésében pontosan kidolgozott Olgáját és Vicei Natália folyamatos alkoholmá-morban létező Irináját.

KÖLLŐ KATI

Pesitz Mónika, Kálló Béla és Vicei Natália

